

Vrouwen in Oldambt speelbal tussen politiek en landbouw

W. Cat 26/9/88

André Horlings

GRONINGEN - „Tussen oogst en kroost”. Dat is de titel van een scriptie, waarmee de studente nieuwste geschiedenis Tilly Uil uit Groningen, gisteren aan de Rijksuniversiteit Groningen afstudeerde. Ze onderzocht de maatschappelijke positie van de landarbeidsters in het Oldambt in de periode 1850 tot 1940. De basis voor haar studie werd gevormd door gesprekken met 56 vrouwen, die voor de Tweede Wereldoorlog op allerlei manieren betrokken waren bij de sociaal-economische ontwikkeling van het gebied.

De interesse voor het onderwerp is Tilly Uil als het ware met de paplepel ingegoten. „Ik ben geboren in Finsterwolde. Zowel mijn ouders als mijn grootouders groeiden op in deze 'rode' hoek van Nederland. Gesprekken, op verjaardagen en bij andere gelegenheden, komen daar, haast automatisch, steeds terecht op die ene episode die er zo'n onuitwisbare indruk heeft gemaakt: de landarbeidersstaking van 1929. Daar is, vooral de laatste tijd, veel aandacht aan besteed. Maar in de publiciteit ontbrak tot nu toe aandacht voor de rol van de vrouw. De vrouwen in het Oldambt moesten tenslotte de eindjes aan elkaar knopen, vulden als landarbeidster het hongerloon van hun mannen aan en werden geconfronteerd met de gevolgen als hun echtgenoten staakten.”

De studie omvat het gehele Oldambt. Dat gebied wordt geken-

merkt door grote maatschappelijke verschillen en qua politieke kleur zeer tegengestelde dorpen. De ontwikkelingen in de streek, met name op het gebied van landbouwkundige hervormingen en politieke veranderingen, worden gevolgd aan de hand van uitvoerig literatuuronderzoek. Daarnaast sprak Tilly Uil met vrouwen uit communistische, socialistische, anarchistische en gereformeerde milieus. Zij leverden de 'ooggetuigeverslagen', waarmee een levendig beeld is verkregen van de invloed die de ontwikkeling van de landbouw tussen 1850 en 1940 heeft gehad op de sociaal-economische positie van de vrouwen. Ze ging na hoe en waarom er, als gevolg van de politiek zeer verschillende achtergrond, in de diverse dorpen op de veranderingen werd gereageerd. Ze probeerde de vrouwen met name aan het praten te krijgen over de eigen ervaringen en over hun eventuele verzet tegen hun over het algemeen weinig benijdenswaardige positie.

De lonen van de landarbeiders zijn, gedurende de gehele onderzochte periode, steeds te laag gebleven om daar gezinnen mee te kunnen onderhouden”, vertelt Tilly Uil. „Het meewerken van de vrouwen was een noodzaak, en die bleef bestaan, ook nadat er wetten kwamen die hen moesten beschermen. Het voorbeeld is de wet van Romme uit 1937, die het doorwerken na het huwelijk verbood, behalve als het weekinkomen beneden de f 25 bleef. De landarbeidsters konden gewoon door blijven werken, want hun mannen verdienden zoveel niet. Ze moesten wel. De nood was te hoog.”

Werkende vrouwen hadden bovendien verschillende malen tussen 1850 en 1940 te maken met maatschappelijke trends, waarin hun bijdrage aan het arbeidsproces feitelijk werd veroordeeld. De man, als 'hoofd van het gezin', moest de gene moest zijn die het geld binnen bracht. Wel verschilden de 'argumenten' waarom de vrouw eigenlijk thuis zou moeten blijven om voor de kinderen te zorgen.

„Tussen 1860 en 1870 werd veelvuldig gewezen op de nadelige fysieke gevolgen die het werken voor vrouwen met zich zou kunnen brengen.

Tussen 1920 en 1930 heette het, dat het werken van vrouwen concurrentievervalsing in de hand zou werken: ze kaapten arbeidsplaatsen voor de mannen weg. In Midwolda verscheen in 1923 een circulaire waarin werkgevers op het hart werd gedrukt om bij het in dienst nemen van nieuwe arbeidskrachten aan mannen de voorkeur te geven. Het was een maatschappelijk verschijnsel. Voor alle politieke partijen van links tot rechts, voor liberalen, socialisten, communisten en confessionelen, was dit toen een vanzelfsprekende zaak.”

De vraag naar vrouwelijke arbeidskrachten verschilde in de loop der tijden. Tilly Uil: „Tot 1870 werd in het Oldambt veel koolzaad geteeld. Dat leverde veel vrouwen werk op. Daarna ging de nadruk meer op andere gewassen liggen. Die arbeid werd toen overbodig. In de jaren '30 waren er experimenten met de bloembollenteelt. Dat betekende

voor vrouwen werk tot in november.”-

Wat betreft de overige arbeid op het land ontstond er vrijwel automatisch een werkverdeling tussen mannen en vrouwen, waarbij de mannen de lichamelijk zware klussen verzorgden, zoals het maaien van het graan en het uitsteken van de aardappelen, terwijl de vrouwen de schoven bindden en de knollen raapten.

Na de landarbeidersstaking van 1929 werd het voor de vrouwen in het Oldambt steeds moeilijker om aan werk op het land te komen. De boeren gingen in versneld tempo over tot de aanschaf van zelfbinders en andere apparatuur, waardoor de traditionele noodzaak van het inschakelen van vele landarbeiders kwam te vervallen. Bovendien kwam de wereld in een enorme crisis terecht, zodat de armoede in Oost-Groningen schrijnend toesloeg.

De scriptie van Tilly Uil zal, bij uitzondering, niét de weg gaan volgen die zo veel andere afstudeerstudies of promotieonderzoeken gewoonlijk gaan: naar de universiteitsbibliotheek om er vervolgens onder het stof en in het vergeetboek te geraken. Ze verrichtte haar onderzoek in nauwe samenwerking met Wiebe Hoekstra, auteur van de indrukwekkende film „Werken op het land” over de sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen in het Oldambt sinds de jaren '20, die een jaar geleden z'n première beleefde. Hij is ook coördinator van het pro-

ject „Streekgeschiedenis Oost-Groningen” en schakelde in die hoedanigheid vrijwilligers in, die haar veel werk uit handen namen.

„De studie van Tilly is van groot belang voor de geschiedschrijving over Oost-Groningen”, stelt hij vast. „De scriptie wordt dan ook uitgangspunt voor een scala van activiteiten. De interviews met de vrouwen zullen worden gebundeld in een boekje, dat zal verschijnen bij Wolters Noordhoff, waardoor ze toegankelijk worden voor een groot publiek. Zo'n scriptie is nu eenmaal minder goed leesbaar, met zijn wetenschappelijke onderbouw, verwijzingen en vele voetnoten. Verder zal een videofilm worden gemaakt, waarin het onderwerp 'zichtbaar' wordt gemaakt. We zullen verschillende landarbeidsters hun verhaal opnieuw laten vertellen. De film wordt aangevuld met historische beelden en documenten, die we uit diverse archieven zullen halen. Bovendien zal een lespakket worden samengesteld, dat bruikbaar zal zijn voor zowel basisscholen, brugklassen, vormingsonderwijs en volwasseneducatie. Tenslotte zullen we een tentoonstelling organiseren, met foto's, gebruiksartikelen en kleding uit de periode 1850-1940.

Op 10 april 1987 moet alles zijn afgerond. Dan wordt, waar schijnlijk in Beerta, het boek gepresenteerd, beleeft de film zijn première en zal de tentoonstelling worden geopend.”

Wie belangstelling heeft voor de scriptie van Tilly Uil kan hem bij haar bestellen op tel. (050) 136325. Hij kost, incl. verzendkosten, f 17.